

یک گام به جلو

دکتر سهیلا فراهانی، کارشناس برنامه ویژه مدرسه

➔ برنامه ویژه مدرسه در جهت عملیاتی شدن راهکار ۵-۵ سند تحول و بند ۲-۱۳ سند تحول، از سال ۱۳۹۷ در مدرسه‌های متوسطه اول و دوره دوم ابتدایی اجرا شده است. بر اساس این شیوه‌نامه مدرسه‌ها اختیار دارند تا ۶۰ ساعت، متناسب با نیازسنجی انجام شده، مهارت‌های زندگی و شغلی را به دانش‌آموزان آموزش دهند. در سال ۱۳۹۹ این برنامه به عنوان یکی از بسته‌های تحولی وزارت آموزش و پرورش در اولویت قرار گرفت. بر اساس این بسته تحولی، ضمن آموزش مدیران، زمینه آموزش همهٔ معلمان و مربیان فراهم شده است. در عین حال، از هشت مدرسه مجری برتر هر استان، ارزشیابی با رویکرد کیفی انجام شده است.

ارزشیابی با کدام الگو؟

ارزشیابی کیفی برنامه‌های درسی که به آن نقادی آموزشی نیز گفته می‌شود، با مجموعه‌ای ثابت از شیوه‌نامه‌ها یا با نوعی خاص از اطلاعات قابل تعریف نیست. ارزشیابی کیفی در راستا و تا حدودی با بهره‌گیری از موضوعاتی نظیر پدیدارشناسی، هرمنوتیک و نظریه انتقادی، با هدف سنجش مفاهیم مبتنی بر تأمل بشر از موقعیت‌های خاص آموزش و ترغیب کنش انسانی در این موقعیت‌ها و زمینه اجتماعی به وجود آمده است.

عاملان ارزشیابی کیفی برنامه درسی نه فقط به قصد کشف ویژگی‌های ملموس آموزشی، بلکه همچنین با این قصد که ویژگی‌های برجسته اما غیرملموس را به‌شخصه دریافت کنند، خود را در موقعیت‌های آموزشی غوطه‌ور می‌سازند.

هر عامل ارزشیابی معانی و ارزش‌های خاص خود را، از جمله گرایش‌ها و تمایلات برای عمل، استخراج می‌کند و به‌منظور فراهم آوردن زمینه نگاه تازه و چندگانه از هر موقعیت تحت بررسی، آن‌ها را با دیگران در میان می‌گذارد. بنابراین، ارزشیابی کیفی برنامه درسی را می‌توان تلاش مبتنی بر تأمل برای دستیابی به حداکثر دامنه آگاهی ممکن - از جمله دانش فرد - در موقعیت‌های خاص آموزش و استخراج معانی و ارزش‌ها، بسط مفاهیم و ترغیب کنش اخلاقی تعریف کرد.

این رویکرد تفکر و تأمل را از طریق استفاده از روش طبیعت‌گرایانه و حرکت در چارچوب مطالعه موردی و بهره‌گیری

از مراحل چهارگانه زیر ترغیب و تشویق می‌کند:

- مشاهده
- توصیف
- تفسیر
- ارزشیابی

➊ **مشاهده:** در برگرفته هر نوع وسیله‌ای است که ارزشیاب برای کسب دانش و بینش از آن استفاده می‌کند. لذا این مرحله می‌تواند به مشاهده مستقیم منحصر نباشد، بلکه مصاحبه، بررسی شواهد ثبت‌شده، استفاده از روش‌های غیرمداخله‌گرانه و ملاحظات مبتنی بر درک ارزشیاب از تمام شواهد را نیز در بر می‌گیرد.

➋ **توصیف:** عبارت است از اینکه ارزشیاب چگونه موقعیت را به تصویر می‌کشد. در اینجا ارزشیاب باید تصمیم بگیرد از میان چیزها (امور) گوناگون، چه چیز باید به تصویر کشیده شود و این تصویر از چه راه‌هایی باید خلق شود. هدف آن است که حقایق مهم و اساسی دربارهٔ موقعیت و همچنین زمینه‌ای وسیع‌تر که موقعیت مورد بررسی در آن قرار گرفته است، به مخاطبان منتقل شود.

➌ **تفسیر:** عبارت است از نسبت دادن معانی به موقعیت.

معانی می‌توانند از درون یا بیرون موقعیت حاصل شوند. معانی درونی زمانی حاصل می‌شوند که شرکت‌کنندگان از خود می‌پرسند مزیت در این موقعیت

برای آنان چه معنایی دارد؟ معانی بیرونی زمانی حاصل می‌شوند که جنبه‌های خاص موقعیت با اندیشه، نظریه‌ها و وقایع با موقعیت‌های دیگری که راه‌های جدیدی را برای نگرستن و درک موقعیت فراهم می‌آورند، مقایسه می‌شود.

➍ **ارزشیابی:** بخش صریح و مستقیم در جریان نقادی آموزشی است. این بدان معناست که نقاد باید در مورد شایستگی و ارزش کل موقعیت یا اجزای آن اظهار نظر کند.^۱

نتایج ارزشیابی

بر اساس تحلیل ارزشیابی‌های انجام شده می‌توان اذعان داشت:

➊ مدرسه‌ها نیازمند آموزش دقیق انجام نیازسنجی هستند.

➋ مدرسه‌ها نیازمند آموزش فرایند تدوین برنامه‌ریزی درسی در سطح مدرسه هستند.

➌ اجرای برنامه ویژه مدرسه نیازمند رفع موانع، از جمله کاهش تعداد برنامه‌های ارسالی به مدرسه است.

➍ اجرای برنامه ویژه مدرسه به بازبینی زمان اختصاص یافته نیاز دارد.

➎ گفتمان‌سازی و فهم مشترک از منطق این برنامه، از سطح کارشناسان ستادی تا مناطق، ضروری است.

پی‌نوشت

۱. محمود مهرمحمدی و همکاران (۱۳۸۵) برنامه درسی، نظرگاه‌ها، رویکردها و چشم‌اندازها، سمت، تهران.